

Ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-058
назди ДДОТ ба номи Садриддин Айни
(734003, ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ, 121)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ Умаров Х.У. ба диссертатсияи Симоилбеков Асрор Музофирович дар мавзуи «Имкониятҳои истифодабарии самараноки сарватҳои таърихӣ фарҳангии минтақаи кӯхистони Бадахшон дар таъкили ҳудудии сайёҳӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои география аз рӯйи ихтисоси 25.00.24 – Географияи иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва рекреатсионӣ пешниҳод шудааст.

Муҳимияти мавзуи диссертатсия.

Ҳадафи стратегияи ҳар як давлат ва минтақа рушди босуръати бахшҳои иқтисодӣ он мебошад, ки сатҳи инкишофи иҷтимоӣ иқтисодии онро баланд мебардорад.

Дар солҳои соҳибистиклолии кишвар соҳаи сайёҳӣ тадриҷан инкишоф ёфт. Соҳаи сайёҳӣ дорои нури баланди иқтисодӣ буда, ба талаботи моддӣ маънавии аҳоли, қонеъ гардонидани талаботҳои роҷъ ба беҳбудӣ некуаҳволии қомеъа алоқаманд буда, яке аз бахшҳои асосии иқтисодӣ давлат ба шумор меравад.

Маҳз ҳамин вазъият аҳамияти босуръат афзояндаи соҳаи сайёҳӣ ва бахшҳои алоҳидаи онро ҳам дар миқёси миллӣ ва ҳам дар миқёси минтақавӣ пайдо мекунад.

Сайёҳии таърихӣ фарҳангӣ на танҳо ҳамчун яке аз намудҳои сайёҳӣ, балки ҳамчун стратегияи содиротии рушди соҳаи фарҳангии кишвар ва минтақа дар робитаи зич бо рушди ҳудуди он ҳисоб кардан мумкин аст. Фаъолияти сайёҳии таърихӣ фарҳангӣ ба сатҳи рушди қомеъаи маҳаллӣ, сатҳи некуаҳволии фарҳангии он ва тарзи зиндагии аҳолии маҳаллӣ зич алоқаманд аст. Рушди сайёҳии таърихӣ фарҳангӣ дар баробари мавҷудияти мероси ғании таърихӣ фарҳангӣ иштироки фаъолони аҳолии маҳаллиро дар ҳаёти фарҳангии минтақа тақозо мекунад ва зарур аст, ки фаъолияти ин

намуди сайёҳӣ дар ноҳияҳои алоҳида ба роҳ монда шавад. Тавре ки он ба афзоиши қаноатмандӣ аз сифати зиндагии ҳам сокинон ва ҳам сайёҳон мусоидат мекунад.

Бо дарназардошти чунин шароит, рушди сайёҳии таърихӣ фарҳангӣ дар ҳар як қаламрав бояд ҳамчун стратегияи баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳолии он ва рушди минтақа ҳамчун маркази таърихӣ фарҳангӣ хизмат кунад. Барои татбиқи он бояд аҳолии маҳаллӣ на танҳо ҳамчун иштирокчиҳои фаъоли бозори фарҳангӣ, на ҳамчун истеъмолкунандагони хизматрасонии фарҳангӣ, балки ҳамчун истеҳсолкунандагон, миёнаравҳо ва коршиносон низ ҷалб карда шавад. Масалан, ҷалби мардум ба чорабиниҳои фарҳангӣ, аз қабилӣ ҷашнвораҳои санъат, мусиқӣ, бозиҳои миллӣ ва ғайра, ё ҷалби мардум ба татбиқи лоиҳаҳои фарҳангии маҳаллӣ, ки на танҳо метавонад ба созмондиҳандагони он даромади назаррас расонад, балки як самти хеле муҳим дар татбиқи сиёсати фарҳангии минтақа ва дар маҷмӯъ кишвар мегардад ва ба ин васила, ин фаъолиятро дарозмуддат пойдору устувортар мегардонад.

Яке аз минтақаҳое, ки дар солҳои охир диққати ҳар чи бештари сайёҳони хориҷиро ба худ ҷалб намудааст, ин ҳудуди ВМКБ Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб ёфта, он бо хусусиятҳои табиӣ, геоландшафтӣ, иқлимӣ, манзараҳои табиӣ, олами набототу ҳайвонот аз тамоми ғӯшаю канори Осиёи Марказӣ ва давлатҳои ҳамҷавор ба куллӣ фарқ дорад. Илова ба ин, минтақаи мазкур дорои имкониятҳои камназири таърихӣ фарҳангӣ (ёдгориҳои таърихӣ, фарҳангӣ ва меъморӣ, ашёҳои таърихӣ, биноҳо, иншоотҳо ва ғ.), инчунин, бовучуди сукувати гурӯҳҳои гуногуни этникӣ, ки ҳар кадомашон расму оин, урфу одат, анъана ва тарзи зиндагонии ба худ хосро доранд, ки сол аз сол таваҷҷуҳи ҳар чи бештареро ба худ ҷалб намуда истодааст. Бояд қайд кард, ки чунин объекти намоиш - тарзи зиндагонӣ, меъёрҳои рафтор, эътиқод, забон ва ғайра, объектҳои ҷолиби сайёҳии таърихӣ фарҳангӣ ба шумор мераванд. Бинобар ин, мутахассисон дар он ақидаанд, ки ҳангоми ташкили самарабахшии сохторҳои ташкилию идоравӣ, ин минтақа имконияти ворид шудан ба яке аз марказҳои ҷаҳонии сайёҳиро дорад.

Дараҷаи омӯхташавии мавзӯи таҳқиқот ба таҳқиқи асосҳои назариявии хусусиятҳои иқтисодӣ-географияи рушди сайёҳӣ ва хусусан сайёҳии таърихӣ фарҳангии минтақа дар қорҳои зиёди олимони ватанӣ ва хориҷӣ, ба дурусти истифода кардани методҳои муқоиса, методҳои оморию иқтисодӣ, методҳои харитасозӣ, ҷадвалсозӣ ва графиксозӣ, усули таҷрибавӣ ва ғ. асос ёфтааст.

Дараҷаи навиғии илмӣ натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмӣ, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд.

Навоварии илмӣ таҳқиқот аз таҳияи усулҳои ташкиливу иқтисодии баланд бардоштани ҳолибияти сарватҳои таърихӣ фарҳангии ВМКБ иборат мебошад. Дар раванди таҳқиқот натиҷаҳои асосии зерин, ки навоварии илмӣ қори диссертатсиониро ташкил менамояд, ба даст оварда шудаанд:

- бори аввал дар диссертатсия дар шароити минтақаи кӯҳистон назария ва асосҳои ташкилии фаъолияти сайёҳии таърихӣ фарҳангӣ омӯхта шуда, объектҳои таърихӣ фарҳангии минтақаи кӯҳистони Бадахшон ҳамчун манбаи потенциали сайёҳӣ, нақши онҳо дар рушди сайёҳии кишвар тавсиф карда шуданд;
- дар асоси тафриқаи ҳудуд вобаста аз мавҷудияти сарватҳои таърихӣ фарҳангӣ ва дараҷаи мусоид будани ҳудуд ва минтақаи омӯзишӣ соҳаи сайёҳӣ ба ноҳияҳои алоҳида ҷудо карда шудааст;
- ареалаҳои асосии рушди босамари сайёҳии таърихӣ фарҳангӣ дар ҳудуди минтақаи омӯзишӣ муайян шуда, дар асоси таҳлили мушкилот иқтисодии сайёҳии минтақа муайян карда шудааст;
- дар асоси омӯзиши равишҳои методологии осори таърихӣ фарҳангии минтақа модели мувофиқи ташкилию иқтисодӣ пешниҳод шудааст, ки истифодаи самараноки он ба баланд бардоштани самаранокии ин намуди фаъолияти сайёҳӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат менамояд;
- дар асоси таҳлили ҳамаҷарафаи мушкилот, афзалиятҳои стратегияи сайёҳии таърихӣ фарҳангӣ муайян карда шуда, самтҳои самарабахши рушди соҳа дар ҳудуди ВМКБ асоснок карда шудааст;

- бо мақсади баланд бардоштани нерӯи ин намуди фаъолияти сайёҳӣ барои ҳалли мушкилоти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва дигар проблемаҳои минтақа, роҳҳои самараноки идоракунии фаъолияти сайёҳии таърихӣ-фарҳангӣ муайян карда шуда, барои дар амалия ҷорӣ намудани бандҳои он, пешниҳоду тавсияҳо манзур гардидаанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот асос ёфта аз мундариҷа, номгӯӣи ихтисорҳо, муқаддима, се боб ва 13 зербоб, хулосаю тавсияҳо, рӯйхати адабиёт (174 номгӯӣ) иборат аст. Матни рисола дар 178 саҳифаи компютерӣ, аз ҷумла 9 расм ва 36 ҷадвал оварда шудааст.

Дар муқаддимаи диссертатсия муҳимияти мавзӯ асоснок карда шуда, дараҷаи коркарди он шарҳ дода шудааст. Инчунин мақсад, вазифа, объект, предмет, методология ва методҳои таҳқиқот баён гардида, наwgонии илмӣ, натиҷаҳои ба даст омада ва арзиши назариявӣ-амалии онҳо инъикос ёфта, ҳолатҳои илмӣ барои ҳимоя пешниҳодшаванда тавзеҳ гардида, маълумот дар бораи амалисозӣ, санҷиш ва интишорот оид ба натиҷаҳои таҳқиқот оварда шудаанд.

Дар боби аввал **“Асосҳои илмӣ-назариявӣ рушд ва инкишофи сайёҳии таърихӣ-фарҳангӣ”** мафҳум ва сохтори сарватҳои таърихӣ-фарҳангӣ, мавқеи онҳо дар рушди сайёҳии минтақаҳои кӯҳӣ, хусусиятҳои функционалии фаъолияти соҳа, равандҳои муҳталифи ташаккулёбии соҳа дар мавзӯҳои кӯҳӣ, сайёҳии таърихӣ-фарҳангӣ ҳамчун стратегияи рушди иқтисодӣ дар минтақаҳои кӯҳӣ мамлакат, инчунин мақоми асосии он ҳамчун стратегияи рушди иқтисодӣ дар минтақаҳои кӯҳӣ мамлакат муқаррар карда шудаанд.

Дар боби дуюм **“Тавсифоти сарватҳои таърихӣ-фарҳангии минтақаи кӯҳистони Бадахшон ҳамчун омилҳои инкишофи соҳаи сайёҳӣ”** тавсифоти объектҳои табиӣ-таърихӣ-фарҳангии минтақа ва иқтидори онҳо муайян карда шуда, ба дараҷаи коршоямии ҳудуди минтақа ва объектҳои таърихӣ-фарҳангии соқинони минтақа, ёдгориҳои таърихӣ-антропологии минтақаи сайёҳӣ ҳамчун омилҳои ҷалб барои рушди соҳаи сайёҳӣ ва нерӯи сайёҳии он баҳои комплексӣ дода шудааст.

Дар боби сеюм **“Мушкилотҳо ва афзалиятҳои стратегии рушди сайёҳии таърихӣ фарҳангӣ дар ВМКБ”** оид ба усулҳои баланд бардоштани самаранокии он шарҳ дода шуда, роҳҳои такмили механизми идоракунии он тавассути ноҳиябандии сайёҳии ҳудуди минтақа, муайян намудани мушкилотҳои асосии фаъолияти самаранок ва рушди соҳа, коркарди механизми марҳилаҳои асосии рушди сайёҳӣ ва таҳияи модели ташкилии рушди иқтисодию иҷтимоии минтақавии он шарҳ дода мешавад, марҳилаҳои асосӣ рушди самараноки соҳа муайян ва модели минтақавии ташкилии рушди иқтисодию иҷтимоии соҳа, дурнамо ва афзалиятҳои стратегӣ он пешниҳод карда мешавад.

Дар хулосаҳо оид ба ҳар як боб, хулоса натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ ҷамъбаст карда шуда барои ташкил ва рушди босамари соҳа дар ноҳияҳои минтақа тавсияҳои судманд пешкаш карда шудаанд.

Асоснокӣ ва боварибахш будани хулосаҳо ва тавсияҳое, ки дар диссертатсия зикр гардидаанд.

Диссертатсияи Симоилбеков Асрор Музофирович дар мавзӯи «Имкониятҳои истифодабарии самараноки сарватҳои таърихӣ фарҳангии минтақаи кӯҳистони Бадахшон дар ташкили ҳудудии сайёҳӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои география аз рӯи ихтисоси 25.00.24 – Географияи иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва рекреатсионӣ, ки аз рӯи он ба Шӯрои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 июли соли 2022, таҳти № 196/шд ҳукуқи қабули диссертатсияҳо барои Ҳимоя дода шудааст, мутобиқ мебошад.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар 11 мақолаи илмӣ муаллиф инъикос ёфтаанд, аз ҷумла 5 мақолаи дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таърифи расидаанд. Бояд қайд намуд, ки теъдоди маводи ҷопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо

Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Дар интишорот натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳои таҳқиқот ва тавсияҳои амалии муаллиф инъикоси худро ёфтаанд. Автореферат ва қорҳои илмие, ки дар мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ рӯи ҷоп омадаанд, мазмуну моҳияти диссертатсияи илмиро ба таври зарурӣ инъикос менамояд.

Дар баробари бартарҳои номбаршуда ба назари мо дар диссертатсияи илмие тақризшаванда баъзе камбудҳои низ ҷой доранд.

1. Дар байни вазифаҳои, ки дар банди 6-ум оварда шудааст, яъне «Қорқард ва тартиб додани модели тараққиёти иқтисодию иҷтимоии минтақа», ба фикри ман ба мавзӯи рисола алоқаи руиност надошта, ҳамчун як унсури қуҷақтарини модели тараққиёти иҷтимоию иқтисодии минтақавӣ шуда метавонаду ҳалос.

2. Дар саҳифаи 33 муаллиф 6 макроминтақаи асосии сайёҳии ҷаҳонро ҷудо намудааст. Дар банде, ки ба Осиёи Ҷанубӣ дахл дорад танҳо номгуи 4 давлат - Ҳиндустон, Непал, Покистон, Шри-Ланко оварда шуда, Бангладеш ва Малдив, ки яке аз марказҳои сайёҳии минтақа мебошанд, аз рӯйхат берун мондааст.

3. Дар саҳифаи 34 руиҳати як қатор давлатҳои оварда шудаанд, ки гуё сайёҳи барои иқтисоди мамалакаташон нақши пешбарандаро намебозад. Ба ин гурӯҳ Узбекистон низ ворид гардидааст. Мо ба ин ақида розӣ шудан наметавонем. Зеро Ҷумҳурии Узбекистон имрӯз дар миқёси мамлакатҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ, яке аз мавзӯҳои бой ва диққатҷалбкунандаи сайёҳӣ маҳсуб меёбад. Ёдгориҳои таърихӣ фарҳангии Узбекистон, ки дар Бухорою Самарқанд, Шаҳрисабз, Тошканду Қуқанд ҷойгир шудаанд, дар миқёси ҷаҳон маълуму машҳур мебошанд ва миллионҳо сайёҳон бо шавқу завқӣ зиёд барои тамошои онҳо ба ин давлат сафар менамоянд.

4. Ба ақидаи мо муаллиф бояд ба қорқарди ҳаритаҳо оиди қалъаҳои Бадахшон, роҳи бузурги абрешим, ки аз Бадахшон дар асрҳои миёна мегузашт, ёдгориҳои давраи неолит, ки бештар дар ноҳияи Мурғоб қашф карда шудаанд,

инчунин харитаи ҳаракати чунин шахсиятҳои бузург аз қабилӣ Носири Хусрав, Шох Бурҳони Валӣ ва дигарон диққати махсус меод.

5. Дар таҳлили SWOT-и фаъолияти сайёҳии таърихӣ фарҳангии Бадахшон қисмати маҳдудиятҳо ва таҳдидҳо шакли пурраи худро нагирифтанд. Дар байни онҳо чунин норасоӣҳо аз қабилӣ; вазъи бади роҳҳои асосии мошингузар, набудани майдончаҳои қабули чархбол, устохонаҳои барқароркунии намудҳои археологӣ вайроншудаи стода, сатҳи пасти дониши мардуми маҳаллӣ оид ба таърих ва фарҳанги қадимаи мардуми тоҷик ва ғайра акси худро пайдо накардаанд.

6. Хеле ҳуб мешуд, ки агар дар рисола муаллиф ба масоили ҳузур доштани Чин дар ин минтақа дар давраҳои гуногуни таърихӣ маълумоти мухтассар меод, ки ин натавонҳо барои даъват намудани сайёҳон аз Чин, ки барои Бадахшон захираи хеле бузург мебошад имконияти реали фароҳам меорад, балки ба даъвои пуписаҳои баъзе аз муаррихони давлати ҳамсоя, ки гуё замони қадим Бадахшон қисмати таркибии Чин бошад, зарбаи қалон мезад. Дар омади гап бояд гуфт, ки як зумра аз муаррихони машҳури ҷаҳон ақидае доранд, ки наҷоди ориёи дар Бадахшон пайдо шудааст.

7. Дар рисола як қатор нуқсонҳои имлоӣ ва услубӣ ҷой доранд.

Вале ин камбудии зикршуда аҳмиати илмӣ ва амалии диссертатсияро паҳт намекунанд.

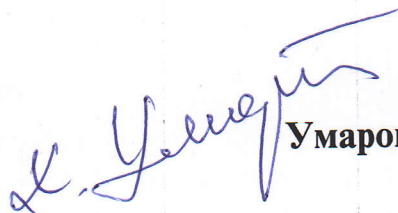
Диссертатсияи Симоилбеков Асрор Музофирович дар мавзӯи «Имкониятҳои истифодабарии самараноки сарватҳои таърихӣ фарҳангии минтақаи кӯҳистони Бадахшон дар ташкили ҳудудии сайёҳӣ» қори илмӣ мустақилона ба анҷом расонидаи муаллиф аст, ки дастовардҳои баланди илмӣ ва амалиро соҳиб гаштааст. Қори диссертатсионӣ ба талаботи бандҳои 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Сатҳи навгонии илмӣ диссертатсионӣ, нуқтаҳои илмӣ ва пешниҳоди тавсияҳои илмӣ, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо, ки дар конфронсияҳои илмӣ амалӣ саҳми шахсии муаллифро

тасдиқ менамоянд. Инчунин тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ сахми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Диссертатсияи илмии Симоилбеков Асрор Музофирович дар мавзуи «Имкониятҳои истифодабарии самараноки сарватҳои таърихӣ фарҳангии минтақаи кӯхистони Бадахшон дар ташкили ҳудудии сайёҳӣ» ба талаботи муқарраргардидаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба диссертатсияҳои номзади илм аз рӯи ихтисос бо пуррагӣ ҷавобгӯ аст ва муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илм аз рӯи ихтисоси 25.00.24 – Географияи иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва рекреатсионӣ (илмҳои география) мебошад.

Муқаризии расмӣ:

доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор,
профессори кафедраи географияи иқтисодӣ
ва сайёҳии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Умаров Х.У.

Имзои Умаров Х.У-ро тасдиқ менамоям:

Сардори РК ва КМ ДМТ

« 17 » 05 с.2023

Тавқиев Э.Ш.

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони Рудақӣ, 17.

Телефон: (992-372)21-77-11, E-mail: www-tgnu@mfil.tj